

FÓRUM O KRAJINĚ

LANDSCAPE FORUM

pod záštitou RNDr. Ladislava Mika a SKA IFLA. CZ

a ve spolupráci s Českou komorou architektů

ZPRÁVA Z 1. FÓRA O KRAJINĚ KONANÉHO 28.1.2010 NA PŮDĚ ČESKÉ KOMORY ARCHITEKTŮ

„Stav přírody a krajiny a Evropská úmluva o krajině v České republice“

Společnost CENELC.CZ o.p.s. zorganizovala v lednu 2010 první setkání FÓRUM O KRAJINĚ. Podnětem k organizaci byla potřeba vyjádřit se ke Zprávě o stavu přírody a krajiny České republiky – 2009, která byla vypracována dle požadavků Ministerstva životního prostředí, pod editorským dohledem tehdejšího ministra životního prostředí Ladislava Mika a Michaela Hoška a zároveň zahájit dialog a diskuzi o vývoji kulturní krajiny České republiky ve vztahu k implementaci Evropské úmluvy o krajině (European Landscape Convention CETS No.176, *dále jen „EÚoK“*).

Hlavním cílem diskuzního fóra bylo iniciovat následné kroky, které povedou k postupnému zvýšení povědomí a pozornosti odborné i laické veřejnosti o problematiku péče o veškerou krajinu České republiky.

Po úvodním slovu předsedkyně Správní rady SKA IFLA.CZ paní **ing. Magdalény Myškové Kaščakové**, která průběh celého FÓRA moderovala, proběhly prezentace ředitele odboru ochrany přírodních zdrojů Generálního ředitelství pro životní prostředí Evropské komise **Doc. RNDr. Ladislava Mika, PhD.** a předsedy Správní rady CENELC.CZ, o.p.s. **ing.ak.arch. Martina Stránského**.

První FÓRUM O KRAJINĚ se svým obsahem vrátilo k podstatě významu krajiny pro udržitelný rozvoj života jejích obyvatel a proto byly položeny tyto následující tři základní otázky k diskuzi::

1. **Co je to krajina a proč je důležitá?** (Článek 1. odst. a. EÚoK)
2. **Uznala dostatečně ČR krajinu jako základní složku prostředí v němž žijeme?** (Článek 5. odst. a. EÚoK)
3. **Chrání, spravuje a plánuje náš stát kvalitně a dostatečně všechny krajiny, nejen ty “výjimečné”, ale i “krajiny každodenního života”?** (Článek 1. odst. d., e., f. EÚoK)

Co je to krajina a proč je důležitá?

Pro vstupní téma první části diskuse byla zvolena závazná definice krajiny uvedená v článku 1. odst.a). EÚoK:

“krajina” znamená část území, tak jak je vnímána obyvatelstvem, jejíž charakter je výsledkem činnosti a vzájemného působení přírodních a/nebo lidských faktorů;“

Přítomní zástupci jednotlivých rezortů informovali fórum o zákonech, dokumentech a materiálech, které jsou v platnosti a v průběhu byly posledních 6 let od ratifikace EÚoK v ČR schváleny nebo novelizovány (např. Stavební zákon č. 183/2006 Sb., Zákon o ochraně přírody a krajiny č. 114/1992 Sb., Zákon o pozemkových úpravách č. 139/2002 Sb., Zákon o památkové péči č. 20/1987 Sb. atd.) . Ačkoliv jsou tyto dokumenty používány v praxi, krajina v nich není pojímána v duchu EÚoK komplexně, neboť chybí jejich vzájemná provázanost. Bylo současně konstatováno, že současný **stav naší krajiny ani po 20ti letech není zcela povzbudivý**. Její skutečný stav a znění těchto schválených materiálů odráží i současný stav naší společnosti a politickou realitu, ve které dnes žijeme. Je však pozitivní, že tyto dokumenty existují a jsou závazné alespoň v této podobě.

Hlavním problémem proto není neshoda odborníků, ale **absence politické vůle** přijímat a schvalovat takové dokumenty a zákony, které by problematiku krajiny řešily komplexně a mezioborově a prakticky naplňovaly principy EÚoK.

Tento stav se v nemalé míře odráží ve skutečnosti, že nemalá část veřejnosti podporuje takové změny v krajině, které se z objektivního pohledu jeví jako negativní. Je proto velmi důležité naplňovat zásady 6. článku EÚoK - „*zvyšovat povědomí občanské společnosti, soukromých organizací a veřejných orgánů o hodnotě krajin, jejich úloze a jejich změnách*“.

V tomto ohledu chybí v ČR využívání legislativní rámce a nástroje pro aplikaci **komunitního plánování** v péči o krajinu (jak lidé krajinu vnímají a jak ji chtějí užívat). Vhodným nástrojem se jeví **Strategický plán krajiny (krajinový plán)**, který by měl tyto pohledy a požadavky občanů zohledňovat a měl by se stát součástí procesu územního (resp. prostorového) plánování.

Většina přítomných se shodla, že rozhodujícím a nejdůležitějším faktorem pro budoucnost a udržitelný rozvoj kulturní krajiny je koordinovaná a soustředěná **spolupráce a zájem všech složek státní správy** motivovat vlastníky půdy, respektive jejich uživatele (kterými jsou na většině území ČR nájemci), změnit svůj přístup ke krajině, kterou užívají. Při diskusi několikrát zaznělo, že by se principy EÚoK měly prosazovat zdola od nejnižších úrovní. Chybí jakýsi aktivní „**převodník**“ (koordinátor), který by měl dostatečné kompetence a který by podporoval vertikální komunikaci mezi občanskou a veřejnou resp. státní sférou a horizontální komunikaci mezi jednotlivými rezorty veřejné resp. státní v různých sférách.

Byl vznesen požadavek na vytvoření operační skupiny („**task force**“), která by využívala FÓRUM O KRAJINĚ jako otevřený diskuzní prostor pro komunikaci, ve kterém by bylo možné společně, za účasti laické i odborné veřejnosti, definovat úkoly a monitorovat plnění principů a praktické provádění implementace EÚoK. Současně by skupina napomáhala informovat širokou veřejnost jakým způsobem principy EÚoK prosazovat v praxi, pomáhala veřejnosti se orientovat v zákonech a také ukazovala příklady, které byly úspěšně realizovány a fungují. Skupina by měla navázat úzkou spolupráci s Koordináčním výborem pro implementaci EÚoK.

Další náplní cyklu setkání FÓRUM O KRAJINĚ by měla být diskuze nad možností účinnější a aktivnější činnosti **Koordináčního výboru pro implementaci EÚoK**, který byl zřízen již v roce 2002 a jeho zapojení do každodenního života při praktické aplikaci principů EÚoK a jeho spolupráce s veřejností. Ministerstvo životního prostředí v posledních měsících pořídilo několik důležitých materiálů (Zprávu o stavu přírody a krajiny 2009, Strategický rámec udržitelného rozvoje (SRUR) a Státní program ochrany přírody a krajiny ČR (SPOPK)). Tyto dokumenty jsou jistě krokem správným směrem a nástroji pro zlepšení ochrany a plánování krajiny, ale postrádají způsob praktické aplikace pro spolupráci jednotlivých rezortů a implementaci jejich principů do právního systému. Nereflektují požadavky občanské společnosti a koncových uživatelů krajiny.

Bylo doporučeno, aby ústředním tématem 2. FÓRA O KRAJINĚ se stal **Státní program ochrany přírody a krajiny (SPOPK) ČR**, kde by bylo možné v několika blocích prodiskutovat jeho obsah a význam úkolů z něj plynoucích v souvislosti s naplňováním principů EÚoK.

Druhý blok diskuze se týkal otázky:

2. Uznala dostatečně ČR krajinu jako základní složku prostředí v němž žijeme?

Tato otázka se přímo týká čl. 5 odst. a) EÚoK - Všeobecná opatření:

„právně uznat krajinu jako základní složku prostředí, v němž obyvatelé žijí, jako výraz rozmanitosti jejich společného kulturního a přírodního dědictví a základ jejich identity,“

Z probíhající diskuze vyplynulo, že existuje rozpor v nahlížení veřejného (institucionálního) pohledu a pohledu odborné respektive laické veřejnosti na stav **právního uznání krajiny** dle definice EÚoK.

Většina zástupců exekutivy a veřejných institucí je přesvědčena, že krajina je chráněna dostatečně, avšak valná většina odborné a menší část laické veřejnosti, je názoru, že jsou, oproti některým vyspělým zemím Evropy, nadstandardně (někdy až restriktivně) chráněny pouze „**výjimečné**“ části krajiny. Chybí a je zcela nedostatečně chráněna „**každodenní**“ krajina, která je za oknem každého občana a není chráněna ani před nimi samotnými, neboť jejich povědomí o jejich hodnotách je dosud pokřiveno minulým obdobím a současnou politikou státu. Části právního rámce a jednotlivé nástroje jsou v mnoha případech kvalitní, ale chybí jejich nedostatečná vzájemná provázanost, praktické uplatnění a malá účinnost. To vede k nerespektování strategických plánů a dokumentů a k obcházení zákonů jak samotnými vlastníky nebo koncovými uživateli půdy, tak mnohdy i představiteli veřejné správy.

Chybí kvalitní, srozumitelný a silný **nástroj pro komplexní ochranu, správu a plánování veškeré krajiny**. Tím by měl být **Strategický (prostorový) plán**, při jehož tvorbě by měla být pomocí komunitního plánování zapojena aktivně i veřejnost a vlastníci půdy. V průběhu jeho přípravy by měly být prodiskutovány a vysvětlovány výsledky trvalého monitoringu stavu a změn krajiny, odborných a územních analýz a především představeny a vysvětleny různé možnosti vývoje té které části krajiny či regionu. Z jejich pozitivních výsledků by měly společně s veřejností být stanoveny priority a jejich časová posloupnost. Takový dokument by měl být dostatečně právně silný, aby odolal i krátkým periodám volebního období a měl by být integrován do územních plánů, současně s nimi projednán a vydán, čímž by získal potřebnou právní závaznost a přirozený respekt. Dosud chybí právní, metodický a především praktický mechanismus pro koordinaci dvou nejvýznamnějších nástrojů pro tvorbu krajiny - **územního plánu a pozemkových úprav**. Jejich návaznost a dostatečné projednávání s veřejností (nejen pouze s vlastníky) je pro správné plánování krajiny nezbytná. S tím souvisí i otázka **ceny půdy**, která nadále zůstává nedoceněna a nedořešena, přičemž je to jeden z důležitých ekonomických nástrojů vlivu na kvalitu krajiny. .

Dnes o plánování krajiny rozhoduje především urbanista architekt, který vesměs nemá dostatečné vzdělání k takto **komplexnímu přístupu**, stejně jako zástupci jednotlivých rezortů dotčených orgánů veřejné a státní správy. Běžný občan se do takového procesu může zapojit jen někdy a velice obtížně, neboť k tomu není obvykle dostatečně vzdělán a připraven. Veřejnosti a konečným uživatelům krajiny chybí jednoduchá informace - dokument o jejich právech, smyslu a principech EÚoK, o **významu krajiny a jejich hodnotách**, současném významu a záměrech jednotlivých zákonů. Dokument, který lidem pomůže orientovat se v problematice ochrany, správy, plánování a monitoringu krajiny a jejich změn. Dokument, který bude zpracován na základě spolupráce veřejného sektoru a občanské společnosti.

Takovým dokumentem může být **Národní implementační program EÚoK (NIP)**, který by měl vycházet z podrobné analýzy všech právních dokumentů a jejich vztahu ke krajině a k závaznému dokumentu EÚoK.

Obsah a struktura **NIP**, by byla vhodným tématem pro **Národní seminář o implementaci EÚoK** připravovaný na září letošního roku , v jehož programu se mohou objevit již zmiňované oblasti:

- **legislativní problematika závaznosti EÚoK**
- **legislativní problematika komplexního přístupu ke krajině napříč rezorty**
- **problematika ochrany, správy a plánování veškeré krajiny**
- **problematika zvyšování povědomí občanské společnosti, soukromých organizací a veřejných orgánů o hodnotě krajin, jejich úloze a jejich změnách a jejich zapojení do procesu implementace EÚoK.**
- **problematika vzdělávání a výuky v souladu s principy EÚoK.**
- **problematika medializace (PR) s ukázkami úspěšných realizací (pozitivních ostrůvků) dle principů EÚoK**
- **problematika strategického komunitního plánování**

Posledním blokem diskuse byla část věnována otázce, která je obsažena v čl.1. odst. d., e., f. EÚoK:

„Chrání, spravuje a plánuje náš stát kvalitně a dostatečně všechny krajiny, nejen ty „výjimečné“, ale i „krajiny každodenního života“?“

Z diskuse vyplynulo, že pojem „ochrana“ je především nástroj jak nepřipustit jakékoliv změny, jak zastavit rozvoj ve výjimečných krajínách. O změnách obyčejných každodenních krajín, které nebudou bránit její všestrannému rozvoji, nemáme ucelenou představu. Tento pohled se liší nejen dle rezortů veřejné a státní správy a různých odborníků, ale ani veřejnost v tomto směru není příliš jednotná.

Respektování elementárních hodnot krajiny u společnosti je v současnosti vynucován pouze nástrojem ochrany, což má za následek prohloubení negativního **povědomí společnosti** k těm hodnotám, které nejsou přímo chráněné zákonem. Politická sféra tento trend svým chováním spíše podporuje a tato skutečnost není ani zohledněna ze strany státu. Chybí mechanismus zajišťující ochranu a péči o kulturní krajinu propojený s ekonomikou regionů.

Dále se diskutovalo o tom, zda je **správa krajiny** pouze ochrana resp. konzervace stávajícího stavu nebo je to celkový komplex opatření věnovaných i jejímu rozvoji? Proč pojem „**kulturní krajina**“ a její péče je doposud málo zdůrazňována? Proč její kulturní a estetické hodnoty nejsou respektovány jako ekonomická kategorie, která se podílí na udržitelném rozvoji života obyvatel, kteří ji užívají.

Správa krajiny je dnes rozdělena do jednotlivých rezortů, reprezentovaných státními veřejnými institucemi, které jsou řízeny samostatnými zákonnými normami, jež mají mnohdy i zcela protichůdné přístupy (tendence) a principy. Současná legislativa upravující územní plánování sice "zajišťuje základní předpoklady pro udržitelný rozvoj území", nemá však dostatek kompetencí ke stanovení systému správného hospodaření (správy) v krajině. Chybí obecně přijatelný nadrezortní nástroj, který by tyto odlišné tendence a koncepce harmonizoval.

V současné době, kdy cca 93% zemědělské půdy v ČR je v pronájmu, nelze tudíž dostatečně využít potenciál práce s veřejností, s vlastníky půdy. To je rozpor, který jde proti smyslu **komunitního plánování**, neboť lidé, kteří v místě žijí, krajinu neobhospodařují a tím ztrácejí svou identitu. Nedílnou součástí plánování krajiny by proto měla být systematická a osvětová spolupráce s veřejností. Bylo proto zdůrazněno, že je nanejvýš nutné začít spolupracovat na nižších úrovních, na místech, kde se přímo rozhoduje o využití a hospodaření s krajinou Pomáhat porozumět, rozeznávat a respektovat hodnoty a kvality veškeré krajiny v daném místě, zejména ze strany těch, kdo zde opravdu žijí.

Rovněž byla projednávána otázka klíčového postavení **plánování krajiny**, neboť je důležité, aby byla schopna plnit své základní funkce, zejména ty, které se dnes stávají ohroženými. Vzhledem k různorodosti typů a charakteristik jednotlivých krajín ČR nelze pro plánování používat jednotnou matici. Je možné vycházet z metodiky dokumentace rozdílných krajinných typů obsažené v Zásadách územního rozvoje krajů, které však neodráží výsledky komunitního plánování resp. názory konečných uživatelů krajiny.

Dalším negativním faktorem plánování a správy krajiny je **čas**. Správce krajiny dnes nezajímá dlouhodobé plánování, neboť komunální politika je řízena periodicitou volebního období a územní plány ne vždy nebo dostatečně plní úlohu závazného strategického dokumentu, jehož pomocí by se občan nebo vlastník mohl domoci svých práv.

Stávající nástroje plánování krajiny mají a vždy budou mít daleko k dokonalosti. Bude tedy třeba je s ohledem na společenský vývoj podrobovat trvalé revizi, monitorovat dopady předchozích rozhodnutí a utvářet podle toho nové.

Vzdělávání laické i odborné veřejnosti se zaměřením na hodnoty spjaté s krajinou, jejího **zapojení do diskuse a spolupráce**, je nutným předpokladem k nalezení společného jazyka při procesu ochrany, správy a plánování krajiny. Pro tento účel je potřeba aktivně zapojit i jednotlivé resorty státní správy, regiony a obce. Veřejná a státní zpráva dosud nevyužívá dostatečně metody participace a subsidiarity.

Pokud chceme uspět při prosazování principů EÚoK je nezbytné do tohoto procesu zapojit masová **media**. Správné uchopení této problematiky v médiích by pomohlo veřejnosti rozlišovat hodnoty krajiny a poskytovat i informace a argumenty při rozhodování obyvatel pro ochranu, správu a plánování každodenní krajiny v jejich okolí. Současný prostor, věnovaný této problematice, je však ve státoprávních médiích příliš malý a sled informací není komplexní. Byl proto vznesen návrh na vytvoření pravidelného pořadu v televizi nebo dalších veřejnoprávních médiích (která jsou nejbližší k občanovi). věnovaný problematice krajiny a významu EÚoK.

Na závěr 1.FÓRA O KRAJINĚ se účastníci shodli, že bude vypracován návrh MEMORANDA, který bude následně všem rozeslán elektronickou poštou k připomínkám. Konečná podoba MEMORANDA bude na následujícím setkání potvrzena a rozeslána členům vlády ČR a všem dotčeným veřejným činitelům.

Předseda Správní rady CENELC.CZ, o.p.s, ing.ak.arch.Martin Stránský všem přítomným poděkoval za účast a všechny informoval o přípravě **Národního semináře o implementaci EÚoK 16. a 17. září 2010 v Nostickém paláci na Malé Straně**. Současně vyzval všechny k aktivní účasti na 2. FÓRU O KRAJINĚ., které se bude konat přibližně za dva měsíce.

Odpoledne, kdy se přes padesát zástupců ministerstev, institucí, občanských sdružení i nezávislých odborníků, které mají krajinu ve své každodenní práci, bylo nejen naplněno množstvím otázek a odpovědí, ale současně bylo spojeno myšlenkou neodkladného činu ve prospěch krajiny České republiky.

Moderátorka, předsedkyně Správní rady SKA IFLA.CZ ing. Magdaléna Myšková Kaščáková, účastníkům prvního FÓRA O KRAJINĚ poděkovala za aktivní účast i pomoc při její organizaci.

Na závěr vyzvala přítomné k naplnění pravého smyslu slov české hymny, která představuje vizi naší kulturní krajiny:

„..... zemský ráj to napohled.“

Zpráva z 1. FÓRA O KRAJINĚ konaného 28.1.2010 na půdě České komory architektů, byla zpracována týmem CENELC.CZ (M.: Myškovou Kaščákovou, Martinem Stránským, Martou Stránskou, Igorem Kyselkou a Klárou Jančurovou) na základě podrobného zápisu vyhotoveného ing. Jitkou Trevisan a na základě zvukového záznamu. Nedílnou součástí Zprávy je Prezenční listina účastníků 1. FÓRA O KRAJINĚ.